

KS. PIOTR KULBACKI

LITURGIA BŁOGOSŁAWIENSTW W SŁUŻBIE RODZINY

LITURGY OF BLESSINGS IN THE SERVICE OF THE FAMILY

Abstract. The renewal of liturgy started by the Second Vatican Council was first of all concerned with its essence. The definition of liturgy as practicing Christ's priesthood in order to sanctify God's people and practicing the cult of the Father bore far-reaching consequences for the life of believers. Emphasizing the sanctifying aim of liturgy by the Council, as well as connecting it with universal priesthood, showed the lay faithful as active participants in liturgy and a transformation of their lives as its aim. Besides the sacramental liturgy this also concerns sacramentals, and among them—the blessings chanted in the family—the home Church. The renewed structure of *Book of Blessings* shows them as the Church's liturgical activity, in which not only is the life of the whole ecclesial community reflected, but also of the family community. The subject-matter of blessings is often connected with marital and family life. This concerns events that occur in the family, the time of the liturgical year, but also the places in the family life. Also, the problem of the dispensers of blessings chanted in the family is an important one; among the dispensers there is also room for lay ones. The practice of blessings in the family does not deprive the liturgy practiced in the parish or diocesan community its significance. It contributes to a broad perception of the liturgy of the Church, and also to a still greater consciousness of priesthood issuing from the Holy Baptism.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Key words: blessing, liturgy, family, home Church.

1. WSTĘP

Zagadnienia związane z rolą rodziny, wobec współczesnego jej kwestionowania, stanowią wyzwanie do pogłębienia refleksji na temat życia rodziny na płaszczyźnie wiary. Trudności przeżywane we współczesnej rodzinie bu-

Ks. dr hab. PIOTR KULBACKI – adiunkt Katedry Teologii Liturgii w Instytucie Liturgiki i Homiletyki na Wydziale Teologii KUL; Aleje Racławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: PiotrKulbacki@oaza.pl

dzą niepokój u każdego, kto jest świadomy roli rodziny w życiu każdego człowieka i w życiu społeczeństw¹. Zagadnienia te są dziś ujmowane na płaszczyźnie psychologicznej, socjologicznej, ekonomicznej, pedagogicznej, etycznej czy wreszcie biologicznej. Z perspektywy chrześcijańskiej jednak wiedza dostępna na tych polach nie wystarcza do zrozumienia problematyki i kształtowania chrześcijańskiej wizji małżeństwa i rodziny. Także odpowiedzi dawane na różnych obszarach eksploracji teologicznej, tworzące wprawdzie istotny fundament budowania życia i ukierunkowujące je według Ewangelii, jeśli nie są ściśle odniesione do rozwoju osobowej wiary, nie mogą zawoocować w życiu rodziny. Nie da się kształtować życia chrześcijańskiego bez osobowego spotkania z Jezusem Chrystusem, dokonującego się najpełniej w liturgii Kościoła, zarówno w Jego słowie, jak i w świętych znakach – sakramentach i sakramentaliach. Do tych ostatnich *Katechizm Kościoła Katolickiego* (KKK) zalicza błogosławieństwa².

Sobór Watykański II, podejmując swe dzieło odnowy Kościoła, rozpoczął od reformy liturgii, od asymilacji dorobku ruchu liturgicznego do refleksji nad istotą liturgii. Pastoralny cel Soboru pozwala jednak na stwierdzenie, że reforma liturgiczna miała stanowić narzędzie do takiego włączenia wiernych w liturgię Kościoła, aby ich udział był owocny³. Temu ma służyć udział czynny⁴, pełny⁵, pobożny⁶, świadomy⁷ i wspólnotowy⁸. W tym kontekście w niniejszym opracowaniu zostanie podjęte zagadnienie tego elementu liturgii Kościoła, który stanowi celebrowanie błogosławieństw w rodzinie. Punktem odniesienia staną się obrzędy zawarte w polskiej edycji księgi liturgicznej *Obrzędy błogosławieństw*⁹.

¹ Papież Franciszek na pierwszym zwołanym przez siebie synodzie biskupów dostrzegł konieczność skoncentrowania się na zagadnieniach dotyczących rodziny, przyznając im priorytet wobec zapowiadanych i realizowanych od początku jego pontyfikatu pilnych prac nad reformą rzymskich struktur Kościoła.

² Por. KKK 1668-1671.

³ Por. Sobór Watykański II. Konstytucja o liturgii *Sacrosanctum Concilium* nr 11, 59 (skrót: KL).

⁴ Por. KL 11, 14, 19, 21, 26, 27, 30, 41, 50, 79, 113, 114, 121, 124.

⁵ Por. KL 11, 14, 21, 41, 49.

⁶ por. KL 29, 48, 50, 99, 107, 121, 127.

⁷ Por. KL 11, 14, 42, 48, 79, 121.

⁸ Por. KL 21, 27, 33, 42.

⁹ *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. T. 1-2. Katowice: Księgarnia św. Jacka 1994 (dalej skrót: OBł) nr 24b; por. KL 79; zob. *De Benedictionibus. Rituale Romanum ex decreto sacrosancti aecumenici Concilii Vaticani II*. Editio typica. Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis 1984 (reimpr. 1993).

2. LITURGICZNA NATURA BŁOGOSŁAWIEŃSTW

2.1. SAKRAMENTALIA JAKO CELEBRACJE LITURGICZNE

Promulgowany w osiem lat po ogłoszeniu typicznej edycji *Obrzędów błogosławieństw* posoborowy *Katechizm Kościoła Katolickiego*¹⁰, pogłębiając i porządkując nauczanie soborowe, tematykę błogosławieństw umieszcza w dziale zatytułowanym „Siedem sakramentów Kościoła”, które są omawiane w siedmiu kolejno ponumerowanych artykułach, zgrupowanych w trzech rozdziałach: „Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego”, „Sakramenty uzdrowienia”, „Sakramenty w służbie komunii”. Kolejny, czwarty rozdział, zatytułowany „Inne celebracje liturgiczne”, ma dwa artykuły niekontynuujące numeracji artykułów trzech poprzednich rozdziałów¹¹. To wyodrębnienie nowej numeracji rozdziałów podkreśla istotną różnicę sakramentaliów (oraz pogrzebu chrześcijańskiego) w stosunku do celebracji siedmiu sakramentów, a zarazem wskazuje na ich podobieństwo wynikające z natury misterium chrześcijańskiego¹².

Nauczanie katechizmowe przyjmuje soborowe określenie sakramentaliów jako świętych znaków, które na podobieństwo sakramentów oznaczają przede wszystkim duchowe skutki osiągnięte przez modlitwę Kościoła. Sakramentalia należy widzieć w relacji do sakramentów, gdyż stanowią one przygotowanie ludzi do przyjęcia głównego skutku sakramentów. Sakramentalia przygotowują celebrację sakramentów, towarzyszą jej oraz dopełniają¹³. Widać to na przykładzie poświęcenia kościoła i ołtarza oraz błogosławieństwa paramentów używanych w liturgii, błogosławieństwa katechumenów oraz pobłogosławienia wody i oleju Krzyżma używanych przy chrzcie czy też używania wody pobłogosławionej na pamiątkę chrztu. Ponadto sakramentalia mają na celu uświęcanie różnych okoliczności życia¹⁴. Kościół ustanowił sakramentalia celem uświęcenia pewnych posług w Kościele, pewnych stanów życia, różnych sytuacji życia chrześcijanina i użytkowanych przez niego rzeczy¹⁵. Nie udzielają one łaski w sposób właściwy sakramen-

¹⁰ Tekst uwzględniający poprawki: *Catechismus Catholicae Ecclesiae*. Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis 1998; *Katechizm Kościoła katolickiego*. Poznań: Pallottinum 2002.

¹¹ Por. KKK 1210-1690

¹² Por. B. N a d o l s k i. *Liturgika*. T. 3: *Sakramenty, sakramentalia*. Poznań: Pallottinum 2012 s. 317-319; Cz. K r a k o w i a k. *Sakramentalia i błogosławieństwa w liturgii Kościoła*. „Ateneum Kapłańskie” 152:2008 z. 3 s. 430-431.

¹³ Por. KKK 1667; KL 60.

¹⁴ Por. K r a k o w i a k. *Sakramentalia i błogosławieństwa* s. 423, 428.

¹⁵ Por. KKK 1668

tom, lecz dzięki modlitwie Kościoła uzdalniają do jej przyjęcia i udzielają odpowiednich dyspozycji do współpracy z nią¹⁶. Warto w tym miejscu zauważyć, że teologia bizantyjska, wyróżniając pod wpływem Zachodu siedem sakramentów świętych (*sacramentum*), prawie nie odróżnia ich zbawczej skuteczności od *sacramentale*¹⁷. Wyróżniając różnorodne formy sakramentaliów, *Katechizm* wymienia na pierwszym miejscu błogosławieństwa (osób, posiłków, przedmiotów, miejsc), spośród których niektóre mają charakter trwały (poświęcenie pewnych osób Bogu; zastrzeżenie przedmiotów lub miejsc do użytku liturgicznego). Do sakramentaliów *Katechizm* zalicza także egzorcyzmy (chrzcielne i „wielkie”)¹⁸. Charakter uzdalniający do owocnego przyjmowania łaski mają także różne pozaliturgiczne formy pobożności wiernych i religijności ludowej. Stanowią one kontynuację życia liturgicznego Kościoła i zgodnie z postulatami Ojców Soboru winny być tak uporządkowane, by były uzgodnione z liturgią, z niej wypływały i do niej prowadziły¹⁹.

2.2. BŁOGOSŁAWIEŃSTWA JAKO SAKRAMENTALIA

Kodeks Prawa Kanonicznego (KPK) zalicza do sakramentaliów konsekracje (osób), dedykacje (kościół i ołtarza) oraz błogosławieństwa i egzorcyzmy (zarówno osób, jak i przedmiotów)²⁰. *Katechizm*, określając miejsce błogosławieństw wśród sakramentaliów, naucza, że niektóre spośród nich mają charakter trwały²¹. *Katechizm* nie podjął jednak dawnego podziału na *benedictiones invocativae* oraz *benedictiones constitutivae*. Występowało ono w starym prawie kodeksowym, ale w nowym *Kodeksie Prawa Kanonicznego* (1983) zrezygnowano z tego rozróżnienia²². W związku z tym pojawiła się różnica opinii co do konsekwencji pominięcia tego rozróżnienia. Na przykład R. Kaczynski uważał, że odstąpiono od tego podziału, natomiast

¹⁶ Por. KKK 1670

¹⁷ Por. M. Kunzler. *Liturgia Kościoła*. Przeł. L. Balter. Poznań: Pallottinum 1999 s. 500-501.

¹⁸ Por. KKK 1671-1673; J. Janicki. *Sakramentalia i błogosławieństwa według nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego*. W: *Misterium liturgii w Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Red. J. Kopeć, H. Sobeczko. Opole: Redakcja Wydawnictwa Wydziału Teologicznego UO 1995 s. 165.

¹⁹ Por. KKK 1674-1675; KL 13; Paweł VI. Adhortacja *Evangelii nuntiandi* (8 XII 1975) nr 48; Jan Paweł II. Adhortacja *Catechesi tradendae* (16 X 1979) nr 54; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*. Poznań: Pallottinum 2003 nr 11-13; Krakowiak. *Sakramentalia i błogosławieństwa* s. 426.

²⁰ Por. KPK 1169-1172; Krakowiak. *Sakramentalia i błogosławieństwa* s. 427.

²¹ Por. KKK 1672.

²² Por. *Codex Iuris Canonici* (1917) kan. 1148, par 2; zob. S. Czerwik. *Odnowa liturgii błogosławieństw po Soborze Watykańskim II*. „Liturgia Sacra” 1:1995 nr 3-4 s. 81; Kunzler. *Liturgia Kościoła* s. 502.

A. Triacca uznał aktualność tego podziału²³. S. Czerwik błogosławieństw dzieli na trzy kategorie: 1° ustanawiające, 2° wzywające, w których Kościół uprasza Bożą pomoc dla wiernych posługujących się pewnymi przedmiotami w celach kultycznych, 3° wzywające Bożej pomocy dla różnych osób i ich form aktywności związanej z różnymi przedmiotami²⁴. Współcześnie akcentuje się personalistyczny charakter błogosławieństw, odchodząc od średniowiecznej tendencji do „sakralizacji rzeczy”²⁵. Świadome, czynne, pełne i wspólnotowe uczestnictwo chroni przed traktowaniem błogosławieństw jako obrzędu magicznego²⁶.

Wprowadzenie teologiczne i pastoralne do *Obrzędów błogosławieństw* wskazuje, że źródłem i początkiem wszelkiego błogosławieństwa jest Bóg, który wszelkie stworzenie napełnia swymi błogosławieństwami, a po upadku człowieka udziela ich na znak swego miłosierdzia. Bóg Ojciec najpełniej objawił swe błogosławieństwo w swoim Synu, który kierował ku Ojcu modlitwą błogosławieństwa. Bóg sprawił, by dzięki Misterium Paschalnemu Chrystusa ludzie kierowani mocą Ducha Świętego „we wszystkim chwalili Boga Ojca i składali Mu dzięki, a wypełniając uczynki miłości, zasłużyli na przyjęcie do grona błogosławionych w Jego królestwie”²⁷.

Dzięki temu sławiący Boga odkupiony lud stał się znakiem i urzeczywistnieniem (sakramentem) Bożego błogosławieństwa w świecie. Już w Starym Testamencie w szczególny sposób zostali powołani nie tylko patriarchowie, królowie, kapłani i lewici, ale także rodzice, by wysławiając i błogosławiając Boga, obdarowywali w Jego imieniu innych ludzi Jego Boskimi błogosławieństwami. Bezpośrednie błogosławieństwo Boga lub za pośrednictwem innych osób zawsze niesie z sobą obiecywaną Jego pomoc, proklamację Jego łaski i wierności zawartemu przymierzu. Natomiast błogosławienie przez ludzi jest wielbieniem i ogłaszaniem Boga pełnego miłosierdzia. Obdarzanie błogosławieństwem przez Boga oznacza udzielanie Jego łaski lub jej zapowiedź. Natomiast błogosławienie przez ludzi odniesione do Boga oznacza głoszenie Jego chwały, składanie dziękczynienia i czci oraz okazywanie

²³ Por. N a d o l s k i. *Liturgika* t. 3 s. 320-321, 341.

²⁴ Por. C z e r w i k. *Odnova liturgii błogosławieństw* s. 82.

²⁵ Por. J.J. K o p e ć. *Kształtowanie się obrzędów błogosławieństw na przestrzeni dziejów*. „Liturgia Sacra” 1:1995 nr 3-4 s. 59-64, 78-79; C z e r w i k. *Odnova liturgii błogosławieństw* s. 93-94.

²⁶ Por. W. N o w a k. *Zarys liturgii Kościoła domowego*. Olsztyn: Wyższe Seminarium Duchowne Metropolii Warmińskiej „Hosianum” 2000 s. 41.

²⁷ Por. O B ł 1-3; P. K u l b a c k i. *Liturgia w formacji człowieka ku wolności*. Lublin: Wyd. Muzyczne POLIHYMNIA 2013 s. 210-212.

posłuszeństwa, w przypadku zaś błogosławienia odniesionego do innych ludzi – wzywanie dla nich Jego pomocy²⁸.

Kościół, uczestnicząc w kielichu błogosławieństwa (por. 1 Kor 10, 16), z tajemnicy Eucharystii czerpie łaskę i moc, stając się błogosławieństwem dla świata jako powszechny sakrament zbawienia, wielbiąc Ojca wraz z Chrystusem Głową w Duchu Świętym²⁹. Kościół ustanowił błogosławieństwa będące widzialnymi znakami prowadzącymi do celu wszelkiej działalności Kościoła, którą stanowi uświęcenie ludzi w Chrystusie i uwielbienie Boga. Mają one zatem charakter dialogowy³⁰.

Ponieważ błogosławieństwa opierają się na słowie Bożym i są sprawowane w wierze, sprawiają na wzór sakramentów duchowe skutki osiągane przez wstawnictwo Kościoła³¹, dlatego dla duchowego wzrostu wiernych, zgodnie ze starożytną tradycją, formuły błogosławieństw zostały tak ułożone, aby uwypuklić uwielbienie Boga, błaganie o Jego dary i prośbę o udaremnienie w świecie władzy złego ducha³². Równocześnie zwraca się uwagę, że sprawowanie błogosławieństw powinno „być pod kontrolą duszpasterską, zwłaszcza wtedy, gdy przewiduje się niebezpieczeństwo zdziwienia u wiernych lub u innych ludzi”³³.

Ponieważ Kościół swą zbawczą misję podejmuje wobec wszystkich ludzi, dlatego może błogosławić Boga wobec każdego i może błogosławić każdemu człowiekowi. Dlatego, chociaż błogosławieństw jako sakramentaliów udziela przede wszystkim wiernym i katechumenom, to także zgodnie z dyspozycją *Obrzędów błogosławieństw* i prawa kodeksowego, o ile nie jest to zakazane, także niekatolikom³⁴.

2.3. STRUKTURA LITURGII BŁOGOSŁAWIEŃSTW

Pięć części typicznego wydania *De Benedictionibus*, stanowiącego wzór dla rytuałów narodowych, zgodnie z wytycznymi dotyczącymi adaptacji krajowych, zostało w wersji polskiej uzupełnione o własną część z numeracją

²⁸ Por. OBł 5-6.

²⁹ Por. OBł 8; zob. J. C z e r s k i. *Biblijny sens „błogosławienia” Boga i człowieka*. „Liturgia Sacra” 1:1995 nr 3-4 s. 33-52; J. K u d a s i e w i c z. *Błogosławieństwo w Nowym Testamencie*. „Roczniki Teologiczne” 45:1998 z. 8 s. 147-165.

³⁰ Por. OBł 9; KL 7, 10; KK 48; S. C z e r w i k. *Teologia odnowionych błogosławieństw*. „Roczniki Teologiczne” 45:1998 z. 8 s. 193-195.

³¹ Por. OBł 10; KL 60

³² Por. OBł 11.

³³ Por. OBł 13

³⁴ Por. OBł 31; KPK 1170.

stanowiącą kontynuację wydania łacińskiego³⁵. Polska edycja *Obrzędów błogosławieństw* zawiera zatem sześć części, z których dwie pierwsze dotyczą osób i działalności chrześcijan, dwie kolejne odnoszą się do rzeczy związanych z liturgią i kultem publicznym oraz pobożnością ludu chrześcijańskiego, kolejna zawiera błogosławieństwa do zastosowania w różnych okolicznościach, ostatnia zaś obrzędy błogosławieństw stosowane w diecezjach polskich. Większość błogosławieństw dotyczących bezpośrednio rodziny można znaleźć w dwu pierwszych i ostatniej (polskiej) części *Obrzędów*.

Priorytetową rolę problematyki życia rodzinnego w życiu Kościoła ujawnia struktura *De Benedictionibus*. W księdze tej pierwsze miejsce zajmują błogosławieństwa rodzin i ich członków. Tym obrzędowi poświęcony jest cały pierwszy rozdział. We wprowadzeniu do niego podkreślono, że „w swoim działaniu duszpasterskim Kościół zawsze wysoko cenił wspólnotę życia i miłości małżeńskiej, założonej przez Stwórcę, a przez Chrystusa Pana ustanowioną na wzór Jego tajemniczej i płodnej jedności z Kościołem, jako sakramenty Nowego Przymierza oraz jako stan i rodzaj życia”³⁶. Dlatego rodzina zakorzeniona we wspólnocie małżeńskiej, posiadającej dar i powołanie do bycia współpracownikami łaski, stanowi Kościół domowy i jest świadkiem nadziei błogosławionego życia nie tylko dla dzieci i pozostałych domowników, ale także wobec świata. Celem pogłębienia uzdolnienia małżonków i członków rodziny do wypełniania swych zadań Kościół ustanowił pewne sakramentalia, wzbogacające życie rodzinne przez „głoszenie słowa Bożego i przez szczególne błogosławieństwo”³⁷.

Ponieważ błogosławieństwa są czynnościami liturgicznymi, dlatego powinna w nich uczestniczyć wspólnota Kościoła. W przypadku uroczystych błogosławieństw dotyczących Kościoła lokalnego powinna zgromadzić się wspólnota diecezjalna lub parafialna. W przypadku błogosławieństw rzeczy lub miejsca nie należy ich sprawować bez udziału przynajmniej jednego wiernego³⁸. *Obrzędy błogosławieństw* podkreślają, że przygotowanie celebracji błogosławieństw powinno uwzględniać wszystkie okoliczności i życzenia wiernych, należy uwzględnić okres liturgiczny, samo zaś sprawowanie błogosławieństwa winno mieć charakter piękny, godny i pobożny, szafarz zaś powinien użyć odpowiedniego stroju liturgicznego³⁹.

³⁵ Por. OBI 39.

³⁶ OBI 40.

³⁷ Por. OBI 40-41.

³⁸ Por. OBI 16-17.

³⁹ Por. OBI 32-38.

Każda liturgiczna posługa Kościoła-sakramentu⁴⁰ związana jest z głoszeniem słowa Bożego, które ujawnia sens Bożego działania w znakach liturgicznych. Choć przypisujemy różny rodzaj skuteczności sakramentom i sakramentaliom, to struktura liturgii Kościoła w obu przypadkach jest analogiczna. Układ obrzędów poszczególnych błogosławieństw zakłada, oprócz krótkich obrzędów wprowadzających i kończących⁴¹, dwie zasadnicze części, które stanowią najpierw głoszenie słowa Bożego, a następnie uwielbienie Bożej dobroci i modlitwa o Jego pomoc⁴². Zawsze należy zachować tę podstawową strukturę obrzędu, by nie naruszyć porządku jego części⁴³, także w przypadku skróconych wersji obrzędów⁴⁴.

Głoszenie w Kościele, otwierające skarbiec słowa Bożego, udostępnia je wiernym, upamiętniając misterium Chrystusa w roku liturgicznym, przy sprawowaniu sakramentów i sakramentaliów oraz w osobistym dialogu z Bogiem pod wpływem Ducha Świętego. Kościół jest świadomy, że sprawowanie liturgii, opierające się na słowie Bożym, staje się nowym wydarzeniem, wzbogacającym to samo słowo nową interpretacją i skutecznością⁴⁵. Dlatego do istoty sprawowania błogosławieństw należy nie tylko czytanie perykop biblijnych, lecz także uwagi wprowadzające i krótkie wyjaśnienia oraz zachęta lub homilia. Gdy proklamacja obejmuje kilka czytań, dla pobudzenia wiary uczestników celebracji błogosławieństw mogą być włączone psalmy, inne śpiewy albo święte milczenie⁴⁶. Słowo Boże nadaje sens postawom ciała, gestom, wypowiedzianym błogosławieństwom i towarzyszącym im znakom⁴⁷.

Druga część obrzędu błogosławieństwa zachowuje podstawowe ukierunkowanie liturgii Kościoła „ad Patrem, per Christum in Spiritu Sancto”⁴⁸. Posoborowa księga *Obrzędów błogosławieństw*, wskazując na katabatyczny charakter błogosławieństw, przywróciły ich anamnetyczny i eulogijny wy-

⁴⁰ Por. KK 1; F. Bła ch n i c k i. *Kościół jako wspólnota*. Lublin: Światło-Życie 1994 s. 160-161; zob. K u l b a c k i. *Liturgia w formacji człowieka* s. 212-227.

⁴¹ Por. A. S i e r z c h u ł a. *Struktura obrzędów błogosławieństw w odnowie soborowej*. „Ate-neum Kapłańskie” 152:2008 z. 3 s. 435-437, 442.

⁴² Por. OB1 20; C z e r w i k. *Odnowa liturgii błogosławieństw* s. 87-88.

⁴³ Por. OB1 32.

⁴⁴ Por. OB1 23

⁴⁵ Por. KL 51; *Wprowadzenie do drugiego wydania Lekcjonarza mszalnego*. Poznań: Pallot-tinum 2011 nr 3.

⁴⁶ por. OB1 21.

⁴⁷ Por. *Wprowadzenie do drugiego wydania Lekcjonarza* nr 6.

⁴⁸ Por. S. C z e r w i k. *Pojęcie liturgii według dokumentów reformy soborowej i nowego Kate-chizmu Kościoła Katolickiego*. W: *Misterium liturgii* s. 33.

miar przez „uwielbienie Boga i prośbę o pomoc przez Chrystusa w Duchu Świętym”⁴⁹. Dla ożywienia modlitwy uczestników można dodać wspólną modlitwę przed lub po modlitwie błogosławieństwa⁵⁰. Księga zawierająca obrzędy podaje obfity wybór czytań biblijnych, psalmów responsoryjnych, modlitw wspólnych (prośb) oraz modlitw błogosławieństwa⁵¹, którym towarzyszą znaki, postawy ciała, gesty, a nawet mimika (np. „serdeczna”)⁵².

2.4. SZAFARZE BŁOGOSŁAWIEŃSTW

Katechizm podkreśla, że źródłem sakramentaliów jest kapłaństwo chrześcijańskie, przez które „każdy ochrzczony jest powołany, by być «błogosławieństwem» i by błogosławić (por. Rdz 12, 2; Łk 6, 28; Rz 12, 14; 1 P 3, 9)”⁵³. Dlatego pewnym błogosławieństwom mogą przewodniczyć świeccy. Już wcześniej *explicito* stwierdzał to *Kodeks Prawa Kanonicznego*⁵⁴. Obrzędy błogosławieństw podają ogólne zasady dotyczące szafarza błogosławieństw i wskazują przy poszczególnych błogosławieństwach, kto nim może być. Według tych zasad biskup powinien przewodniczyć błogosławieństwom odnoszącym się do całej wspólnoty diecezjalnej i sprawowanym szczególnie uroczysto przy licznych udziałem wiernych. Może on sobie zastrzec niektóre z nich⁵⁵. Prezbiterzy winni przewodniczyć błogosławieństwom sprawowanym zwłaszcza we wspólnocie, do której posługiwania są przeznaczeni. Diakoni jako szafarze pomagający biskupom i prezbiterom mogą przewodniczyć błogosławieństwom według wskazań podanych w rytuale przy poszczególnych obrzędach. Jeśli obecny jest biskup, to powinien zastąpić prezbitera, prezbiter zaś diakona. Obrzędy wyróżniają także ustanowionych akolitów i lektorów⁵⁶, mogących przewodniczyć niektórym błogosławieństwom z racji pierwszeństwa w stosunku do pozostałych wiernych i według zarządzenia

⁴⁹ OBI 22; por. D. Brzeziński. *Błogosławieństwa w Katechizmie Kościoła Katolickiego. Aspekt teologiczno-liturgiczny*. „Ateneum Kapłańskie” 152:2008 z. 3 s. 450-451; Tenże. *Znaczenie błogosławieństwa osób w świetle Katechizmu Kościoła katolickiego i „Obrzędów błogosławieństw”*. „Anamnesis” 15:2009 n. 2 s. 92.

⁵⁰ Por. OBI 22

⁵¹ Por. KL 51, 79.

⁵² Por. A. Rojewski. *Błogosławieństwa w Kościele rzymsko-katolickim*. „Studia Płockie” 24:1996 s. 110-115.

⁵³ KKK 1669

⁵⁴ Por. OBI 31; KKK 1669; KPK 1170.

⁵⁵ Por. KL 79

⁵⁶ Por. Paweł VI. *Motu proprio Ministeria quaedam* (15 VIII 1972); Rojewski. *Błogosławieństwa w Kościele rzymsko-katolickim* s. 87.

ordynariusza miejsca. Natomiast inni wierni świeccy, zarówno mężczyźni jak i kobiety, na mocy włączenia przez chrzest i bierzmowanie do wspólnego kapłaństwa mogą sprawować pewne błogosławieństwa, co zostało wyraźnie wskazane przy niektórych z nich. Wiernych świeckich do sprawowania błogosławieństw predestynują ich własne uprawnienia, np. jako rodzice wobec dzieci czy też z racji różnych posług pełnionych w Kościele. Jeśli jednak jest obecny prezbiter lub diakon, to on powinien przewodniczyć obrzędowi⁵⁷.

3. SPRAWOWANIE BŁOGOSŁAWIEŃSTW W RODZINIE WEDŁUG OBRZĘDÓW BŁOGOSŁAWIEŃSTW

3.1. BŁOGOSŁAWIEŃSTWA DOTYCZĄCE BEZPOŚREDNIO RODZINY

3.1.1. Członkowie rodziny

Cechą charakterystyczną dla *De Benedictionibus* jest fakt, że błogosławieństwa osób zawarte na początku tej księgi liturgicznej wydobywają na pierwszy plan rodziny i ich członków, uwzględniając: 1° błogosławieństwo rodziny; 2° doroczne błogosławieństwo rodzin w ich domach; 3° błogosławieństwo małżonków; 4° błogosławieństwo dzieci; 5° błogosławieństwo synów lub córek; 6° błogosławieństwo narzeczonych; 7° błogosławieństwo kobiety przed lub po urodzeniu dziecka; 8° błogosławieństwo starców pozostających w domu⁵⁸. Jakkolwiek *Obrzędy* umieszczają błogosławieństwo chorych w osobnym rozdziale, to w znacznej mierze dotyczy ono także rodziny.

Ad 1°. Kościół nie tylko nie stawia warunków ograniczających sprawowanie błogosławieństw, lecz zachęca do nich, gdyż „ilekroć chrześcijańska rodzina prosi o udzielenie jej błogosławieństwa albo jeśli jest to wskazane ze względów duszpasterskich, błogosławieństwa tego należy udzielić dla umocnienia chrześcijańskiego życia członków rodziny”⁵⁹. Obrzędy przewidują udzielanie błogosławieństw rodzinie także podczas Mszy św.⁶⁰ W tym drugim przypadku, jeśli Msza św. miałaby być sprawowana w domu rodziny, należy stosować zasady dotyczące grup specjalnych, podane w instrukcji

⁵⁷ Por. OBł 18.

⁵⁸ Por. J. S r o k a. *Błogosławieństwa związane z okresem Bożego Narodzenia i Epifanii*. „Roczniki Teologiczne” 45:1998 z. 8 s. 385.

⁵⁹ OBł 42.

⁶⁰ Por. OBł 43.

Actio pastoralis względnie w *Dyrektorium o mszach z udziałem dzieci*⁶¹. Teksty zarówno w liturgii słowa, wspólnej modlitwie, jak i w modlitwie błogosławieństwa odnoszą się do tematyki sakramentu małżeństwa i jako wzór stawiają Świętą Rodzinę⁶². Jeśli obrzęd jest sprawowany poza Mszą św., może mu przewodniczyć kapłan, diakon lub osoba świecka.⁶³

Ad 2°. Kościół zachęca do dorocznych odwiedzin duszpasterskich w rodzinach, podczas których błogosławi się rodziny w ich domach, dlatego nie wolno sprawować tego obrzędu pod nieobecność członków rodziny czy mieszkańców domu. Obrzęd może być sprawowany dla kilku rodzin zamieszkujących np. w jednym budynku lub w pobliżu. *Editio typica* suponuje sprawowanie tego obrzędu szczególnie w okresie wielkanocnym i podaje teksty tematycznie związane z tym okresem i teksty i przewidziane poza nim. Celebransiem powinien być kapłan lub diakon⁶⁴.

Ad 3°. Ważną rolę w życiu rodziny odgrywa błogosławienie małżonków z racji jubileuszy, rocznic i przy innych okolicznościach⁶⁵. Obrzędy błogosławieństw, wskazując na Mszę św. sprawowaną z okazji rocznicy zawarcia małżeństwa, powtarzają lub odsyłają do większości dyspozycji i modlitw przewidzianych na obchody jubileuszów małżeństwa zawartych w innych księgach liturgicznych: w *Mszale rzymskiej*⁶⁶, *Lekcjonarzu mszalnym*⁶⁷ i w *Obrzędach sakramentu małżeństwa*⁶⁸. Przy wręczaniu krzyży małżonkom, którzy przeżyli wspólnie 50 lat, nie uwzględniono modlitwy błogosławienia krzyża zawartej *Obrzędach sakramentu małżeństwa*⁶⁹. Obrzędy błogosławieństw przewidują także błogosławienie małżonków podczas Mszy św. sprawowanej w innych okolicznościach. Poza Mszą św. błogosławieństwo, także jubilatów, może być sprawowane przez kapłana, diakona lub osobę świecką. Przewidziana jest także możliwość zastosowania obrzędu

⁶¹ Por. OBI 62; Kongregacja Kultu Bożego. Instrukcja *Actio pastoralis* (15 V 1969); Kongregacja Kultu Bożego.. *Dyrektorium o mszach z udziałem dzieci* (1 XI 1973); zob. Cz. Krakowski i a k. *Msze Święte z udziałem dzieci*. Częstochowa: Wyd. Świętego Pawła 2013.

⁶² Por. OBI 55-60.

⁶³ Por. OBI 44.

⁶⁴ Por. OBI 68-72.

⁶⁵ Por. OBI 94-106; por. W. Nowak. *Obrzędy błogosławieństw związanych z życiem w małżeństwie*. „Roczniki Teologiczne” 45: 1998 z. 8 s. 303-308.

⁶⁶ Por. *Mszał Rzymski dla diecezji polskich*. Poznań: Pallottinum 2009 s. 87'- 91''.

⁶⁷ Por. *Lekcjonarz mszalny*. T. VII: *Czytania w mszach obrzędowych, okolicznościowych, wotywnych*. Poznań: Pallottinum 1977 s. 131-163, 373-387.

⁶⁸ Por. *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. Wyd. trzecie według drugiego wydania wzorcowego. Katowice: Księgarnia św. Jacka 1996 s. 65-106, 166-177.

⁶⁹ Por. OBI 99; OSM s. 171

skróconego⁷⁰. Ponieważ błogosławieństwa, jeśli nie ma zakazu, mogą być udzielane także niekatolikom, obrzęd jubileuszu, z odpowiednimi adaptacjami, mogłyby mieć też wymiar ekumeniczny⁷¹.

Ad 4°. Kolejnymi osobami wyróżnionymi w *Obrzędach błogosławieństw* są dzieci zarówno ochrzczone, jak i podczas przygotowania do chrztu⁷². Okolicznością wskazująca na potrzebę sprawowania błogosławieństw może być prośba rodziców o błogosławieństwo kapłańskie dla dzieci już ochrzczonych, obchód świąt z udziałem dzieci, początek roku szkolnego i inne podobne okoliczności⁷³. W obrzędzie błogosławieństwa dzieci nieochrzczonych akcentuje się znak krzyża jako znak zbawienia, oznaczający, że dziecko jest już poświęcone Bogu i przygotowane do przyjęcia chrztu⁷⁴. Proponuje się wówczas wykorzystanie czytań z *Obrzędów chrztu dzieci*⁷⁵, *Obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*⁷⁶ oraz z *Lekcjonarza mszalnego* ze zbioru perykop związanych z udzielaniem chrztu zarówno dorosłym, jak i dzieciom⁷⁷. Przewidziany jest także obrzęd krótszy błogosławienia dzieci⁷⁸. Błogosławieństwa dzieci mogą być sprawowane przez kapłana, diakona lub osobę świecką, szczególnie przez katechetę lub wychowawcę⁷⁹.

Ad 5°. Błogosławieństwo synów lub córek odwołuje się nie tylko do biblijnej tradycji błogosławienia dzieci przez Jezusa, ale także do tradycji wielu narodów błogosławienia dzieci przez rodziców (ewentualnie inne osoby) przy okazji szczególnych okoliczności życia lub zgromadzenia rodziny na modlitwie⁸⁰. Dzieciom chorym można udzielić błogosławieństwa przewidzianego dla nich w *Obrzędzie błogosławieństwa chorych*⁸¹. W przypadku obecności kapłana lub diakona wypada, aby on spełnił posługę błogosławieństwa⁸².

⁷⁰ Por. OBI 107-134.

⁷¹ Por. Nowak. *Obrzędy błogosławieństw* s. 308-309.

⁷² Por. OBI 135-173; zob. E. Stencel. *Obrzęd błogosławienia dzieci*. „Roczniki Teologiczne” 45:1998 z. 8 s. 357-366.

⁷³ Por. OBI 135.

⁷⁴ Por. OBI 156.

⁷⁵ Por. *Obrzędy chrztu dzieci*. Wyd. 3. Katowice: Księgarnia św. Jacka 2009 s. 119-133 (skrót: OCD).

⁷⁶ Por. *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. Katowice: Księgarnia św. Jacka 1988 nr 388.

⁷⁷ Por. *Lekcjonarz mszalny*. Tom VII s. 22-74

⁷⁸ Por. OBI 170-173.

⁷⁹ Por. OBI 136.

⁸⁰ Por. OBI 174-194.

⁸¹ Por. OBI 313-316.

⁸² Por. OBI 175.

Ad 6°. Konsekwentnie błogosławieństwo narzeczonych jako dojrzałych potomków związane jest przede wszystkim z zaręczynami. Jeśli zaręczyny odbywają się w ścisłym gronie dwóch rodzin, obrzędowi może przewodniczyć jedno z rodziców. W przypadku obecności kapłana lub diakona wypada, aby on był szafarzem błogosławieństwa. Należy przy tym uważać, aby uczestnicy jednoznacznie rozumieli, że nie jest to obrzęd zawarcia małżeństwa. Obrzęd błogosławienia narzeczonych może mieć także miejsce po zaręczynach podczas ich katechetycznego przygotowania do zawarcia małżeństwa. Nie wolno nigdy łączyć błogosławieństwa podczas zaręczyn lub późniejszego ze sprawowaniem Mszy św.⁸³

Ad 7°. Obrzędy błogosławieństwa kobiety przed lub po urodzeniu dziecka są stosowane w różnych okolicznościach. Przed urodzeniem dziecka obrzęd może być sprawowany w domu, w gronie rodzinny, lub w szpitalu – wówczas może on dotyczyć wielu kobiet⁸⁴. Liturgia skoncentrowana jest wtedy wokół tematyki misterium Wcielenia⁸⁵. Natomiast podstawowy obrzęd błogosławieństwa kobiety po urodzeniu dziecka znajduje się wśród błogosławieństw kończących obrzęd chrztu i w pierwszej wersji wskazuje na dziękczynienie za narodziny dziecka w nawiązaniu do radości Maryi z narodzenia Syna. Druga wersja błogosławienia matki podejmuje temat miłości do niej ze strony jej dzieci i rozwoju ich świętego życia⁸⁶. Inny obrzęd przewidziany jest wówczas, gdy matka nie mogła uczestniczyć w chrzcie swojego dziecka – wówczas może otrzymać błogosławieństwo w odrębnej celebracji. Tematyka liturgii skoncentrowana jest wokół dziękczynienia za dar macierzyństwa, chrztu i chrześcijańskiego wychowania dziecka. Szafarzem błogosławieństwa może być kapłan, diakon lub osoba świecka⁸⁷. Zreformowany obrzęd błogosławieństwa nie naśladuje dawnego obrzędu „wywodu” położnicy. Przy powszechnej w dawnych wiekach nieobecności matki przy chrzcie, związanej z praktyką udzielania tego sakramentu w ciągu kilku dni od narodzin, błogosławieństwo matki, tzw. wywód, nawiązywał do starotestamentalnego okresu „oczyszczenia” (por. Łk 2, 22)⁸⁸.

⁸³ Por. OBI 195-198; por. Nowak. *Obrzędy błogosławieństw* s. 300-303.

⁸⁴ Por. OBI 215. Na prośbę episkopatu amerykańskiego Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w 2012 r. wyraziła akceptację dla obrzędu błogosławienia dziecka w łonie matki. Może być on stosowane przez kapłana zarówno podczas Mszy św., jak i poza nią. Por. Nadolski. *Liturgika* t. 3 s. 353.

⁸⁵ por. OBI 219-235.

⁸⁶ Por. OBI 236; OCD s. 51, 53.

⁸⁷ Por. OBI 237-257.

⁸⁸ Por. Kunzler. *Liturgia Kościoła* s. 504-505; Kopeć. *Kształtowanie się obrzędów błogosławieństw* s. 64, 71, 72; R. Pierskała. *Błogosławieństwa związane z misterium życia*

Ad 8° Błogosławieństwo starców pozostających w domu stanowi ważny element życia rodziny, która dziękuje Bogu za dar starszego pokolenia. Osobom starszym okazywana jest wdzięczność za ich obecność w życiu rodziny. Obrzęd błogosławieństwa może być sprawowany poza Mszą św., podczas niej lub w połączeniu z samym udzieleniem Komunii św. W zależności od okoliczności i zgodnie z przepisami liturgicznymi Kościoła może być on sprawowany przez kapłana, diakona lub świeckich⁸⁹.

3.1.2. Chorzy

Kościół szczególną troską obejmuje chorych, okazując im troskliwość i miłość Chrystusa. Dlatego Kościół wspomaga ich zarówno poprzez celebrowanie sakramentów, jak i udzielanie błogosławieństw. Zaleca się stosowanie zawartych w liturgicznej księdze *Sakramenty chorych* wskazań dotyczących odwiedzin chorych, modlitw przy nich i błogosławienia ich⁹⁰. Natomiast *Obrzędy błogosławieństw* przewidują dodatkowe wersje modlitw błogosławienia chorych, także z wykorzystaniem czytań⁹¹ i modlitw wskazanych w *Sakramentach chorych*⁹². Modlitwy błogosławieństw ukazują cierpiącego Chrystusa i zawierają prośby o siłę ciała, stałość ducha, cierpliwość w chorobie, przewyciężenie słabości i przywrócenie zdrowia, by wielbić Boga swym życiem⁹³. Przewidziana jest wersja błogosławienia dorosłych i dzieci sprawowana przez kapłana, diakona lub świeckich oraz wersja skrócona do stosowania przez kapłana lub diakona⁹⁴.

3.1.3. Budynki i działalność związana z życiem rodziny

Wśród zawartych w części drugiej błogosławieństw dotyczących budynków i wielorakiej działalności chrześcijan pojawiają się błogosławieństwa mające odniesienie do życia rodziny. Pośrednio należy do nich zaliczyć obrzęd błogosławieństwa związany z rozpoczęciem nowej budowy. Przewi-

i macierzyństwa. „Liturgia Sacra” 1:1995 nr 3-4 s. 127-128; Tenże. *Błogosławieństwo matki*. „Roczniki Teologiczne” 45:1998 z. 8 s. 311-319.

⁸⁹ Por. OBł 258-289.

⁹⁰ Por. OBł 290-291; *Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo*. Wydanie drugie poprawione. Katowice: Księgarnia św. Jacka 2010 nr 42-45.

⁹¹ Por. OBł 298; *Sakramenty chorych* nr 212-242; *Lekcjonarz mszalny*. Tom VII s. 354-363

⁹² Por. OBł 304; *Sakramenty chorych* nr 93C

⁹³ Por. OBł 306, 307, 309, 312, 315, 316, 319, 320.

⁹⁴ Por. OBł 292-293.

dziany on jest „na rozpoczęcie budowy lub podczas błogosławieństwa pierwszego kamienia jakiegoś ważnego pomieszczenia, zwłaszcza dla lokalnej społeczności”⁹⁵. Natomiast rozdział 9, zawierający obrzęd błogosławieństwa nowego domu, dotyczy miejsca zamieszkania m.in. rodzin⁹⁶. Kolejne rozdziały (10-23) nie dotyczą bezpośrednio rodziny. Natomiast zawarty w rozdziale 24 obrzęd błogosławieństwa przy stole polecany jest jako pomoc do stosowania przez rodziny i inne wspólnoty. Zwraca się uwagę, aby to błogosławieństwo korelowało z okresem liturgicznym, przyjmując charakter bardziej pokutny lub świąteczny, co uwzględniają poszczególne schematy⁹⁷.

3.1.4. *Błogosławieństwa w polskich diecezjach*

Wiele spośród błogosławieństw używanych w diecezjach polskich podejmuje tematykę rodziny, którą wskazywano jako wiodącą przy opracowaniu polskiej części *Obrzędów*. Propozycję takiego ukierunkowania prac głosił ks. W. Danielski, wyrażający pogląd, że punktem odniesienia powinien być rok liturgiczny. Podzielał on także stanowisko o. P. Sczanieckiego OSB, stwierdzającego, że ważną grupę błogosławieństw stanowią te, które wiążą ludzką pracę z Bogiem lub pogłębiają chrześcijański charakter życia domowego. Postulaty te uwzględnił bp. J. Wisołki już w pierwszym wydaniu swojego rytuału dla rodziny⁹⁸.

Polska edycja *Obrzędów błogosławieństw* w rozdziale 68 i 69 zawiera formularze błogosławieństwa nowego domu i nowego mieszkania *explicite* mówiące o zamieszkaniu w nim rodziny⁹⁹. Z okazji Bożego Narodzenia jest przewidziane zarówno w kościele, jak i w domu rodzinnym podczas wieczerni wigilijnej błogosławieństwo opłatków do podzielenia się podczas rodzinnego czuwania¹⁰⁰. Do życia rodzinnego odnosi się także błogosławienie

⁹⁵ OBł 456. W przypadku budowy kościoła *Obrzędy* odsyłają do innej księgi liturgicznej. Por. *Pontyfikał Rzymski. Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*. Wydanie wzorcowe. Katowice: Księgarnia św. Jacka 2006 s. 9-115.

⁹⁶ Por. OBł 474-491

⁹⁷ Por. OBł 782-827; M. P i s a r z a k. *Błogosławieństwo stołu*. „Roczniki Teologiczne” 45: 1998 z. 8 s. 321-329.

⁹⁸ Por. W. D a n i e l s k i. *Błogosławieństwa związane z rokiem liturgicznym*. „Collectanea Theologica” 44: 1972 nr 1 s. 82-89; T e n ż e. *IX Sympozjum Liturgiczno-pastoralne na temat „Błogosławieństw”*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 32: 1979 s. 246-248; J. W y s o ł k i. *Rytuał rodzinny*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne 1982 (wyd. I); J. J. K o p e ć. *Błogosławieństwa w polskiej tradycji religijnej*. „Roczniki Teologiczne” 45: 1998 z. 8 s. 229-234.

⁹⁹ Por. OBł 1503-1526.

¹⁰⁰ Por. OBł 1280-1286.

kredy i wody przed rozpoczęciem wizyty duszpasterskiej (kolędy), jak i wielowariantowy obrzęd błogosławienia rodzin w okresie Narodzenia Pańskiego, podczas odwiedzin w domach¹⁰¹. Na rodzinny charakter spotkania przy stole świątecznym wskazuje też dokonywany w kościele lub w domu obrzęd błogosławienia pokarmów na stół wielkanocny¹⁰².

Także na inne błogosławieństwa należy spojrzeć z perspektywy rodziny jako naturalnego środowiska życia. Szczególne znaczenie dla rodzin ma błogosławieństwo małych dzieci w święto Świętych Młodzianków (28 grudnia)¹⁰³. Obrzędy proponują błogosławieństwo dzieci rozpoczynających rok katechetyczny¹⁰⁴. Polskie *Obrzędy* proponują błogosławieństwa dotyczące etapów formacji alumnów (np. z okazji przywdziania sutanny), które na ogół gromadzą ich rodziny. Z kolei z racji prymicji przewidziane jest błogosławieństwo członków najbliższej rodziny. Obrzędy jubileuszu kapłaństwa ukazują szerszy wymiar rodziny kapłana¹⁰⁵. Błogosławienie lampek, zniczy, kwiatów na groby, krzyża nagrobnego lub nagrobka związane jest zazwyczaj ze spotkaniem i wspólną modlitwą rodziny¹⁰⁶.

3.2. INNE BŁOGOSŁAWIENSTWA

Księga liturgiczna zawiera także inne błogosławieństwa dotyczące osób, które pośrednio dotyczą życia rodzinnego. Wśród nich należy szczególnie wyróżnić błogosławieństwo: 1° posłanych w celu głoszenia Ewangelii (misjonarzy); 2° katechetów i uczestników katechizacji lub wspólnej modlitwy; 3° stowarzyszeń niosących pomoc w publicznych potrzebach; 4° wyruszających i powracających pielgrzymów. Nie zawierają one jednak bezpośrednich odniesień do życia rodzinnego¹⁰⁷. Jedynie obrzęd błogosławieństwa przed rozpoczęciem podróży „może być stosowany zwłaszcza z myślą o tych którzy opuszczają ojczyznę lub dom rodzinny, choćby czasowo, np. w celu wykonania jakiejś pracy lub spędzenia wakacji”¹⁰⁸. Wówczas przewidziane są m.in. czytania mówiące o domu zamieszkania

¹⁰¹ Por. OBł 1302-1314.

¹⁰² Por. OBł 1335-1350.

¹⁰³ Por. OBł 1297-1301

¹⁰⁴ Por. OBł 1439-1445.

¹⁰⁵ por. OBł 1446-1502.

¹⁰⁶ por. OBł 1430-1438

¹⁰⁷ Por. OBł 321-430; por. J. M i a z e k. *Obrzęd błogosławieństwa tych, którzy są wysłani w celu głoszenia Ewangelii*. „Roczniki Teologiczne” 45: 1998 z. 8 s. 291-298.

¹⁰⁸ OBł 431.

i formuła błogosławieństwa wspominająca Abrahama opuszczającego rodzinny dom¹⁰⁹.

Sprawowanie tych i innych błogosławieństw pośrednio związanych z życiem rodziny ma dla niej istotny walor. Uczy uwielbienia Boga za wszelkie Jego dzieło, stając się ważnym elementem szkoły życia chrześcijańskiego, szczególnie w sferze życia rodzinnego.

4. BŁOGOSŁAWIEŃSTWA LITURGIĄ KOŚCIOŁA DOMOWEGO

Przypomniane przez Sobór, początkowo nieśmiało, pojęcie Kościoła domowego¹¹⁰ znalazło swe utrwalone miejsce w posoborowych dokumentach Kościoła w okresie pontyfikatu Jana Pawła II, coraz częściej swobodnie posługujących się tym terminem¹¹¹. Stanowi ono dziś kluczowe pojęcie dla rozumienia rodziny chrześcijańskiej opartej na fundamencie sakramentu małżeństwa¹¹². Doświadczenie eklezjalne pragnienia wielu rodzin, by żyć jako Kościół domowy, znalazło swe odbicie w nazwie ruchu Domowy Kościół jako gałęzi rodzinnej Ruchu Światło-Życie¹¹³. W tym kontekście jest używane pojęcie „liturgia Kościoła domowego”. Należy je rozumieć na trzech poziomach¹¹⁴:

I. Rodzina jako podmiot liturgii: 1° kiedy sama celebrowe liturgię (np. błogosławieństwa czy Liturgię Godzin); 2° kiedy uczestniczy w liturgii sprawowanej w domu (Eucharystia, spowiedź, namaszczenie chorych, liturgia pogrzebu); 3° kiedy przygotowuje się do uczestnictwa w liturgii sprawowanej w kościele i żyje jej owocami w codziennym swym życiu.

¹⁰⁹ por. OBł 439, 446, 451.

¹¹⁰ Por. KK 11; DA 11; KDK 48; DWCH 3.

¹¹¹ Por. Jan Paweł II. Adhortacja *Familiaris consortio* (22 XI 1981) nr 21, 38, 51, 52, 53, 54, 55, 59, 61, 65, 86; KKK 1656, 1666; Jan Paweł II. *List do rodzin* (2 II 1994) nr 3, 5, 13, 15, 16, 19; Tenże. List apostolski *Dies Domini* (31 V 1998) nr 36.

¹¹² Por. K. Matwiejuk. *Przez sakramentalne małżeństwo ku Kościołowi domowemu*. „Studia Pastoralne” 5:2009 s. 89-94; zob.; J. Ziwny. *Wychowanie religijne w rodzinie*. W: *Rodzina jako Kościół domowy*. Red. A. Tomkiewicz, W. Wieczorek. Lublin: Wyd. KUL 2010 s. 395-407; P. Kulbaczki. *Family catechumenate in the Domestic Church*. „Studia Pastoralne” 8:2012 s. 95-107.

¹¹³ Por. F. Blachnicki. *List z Boliwii*. W: Tenże. *Charyzmat i wierność*. Kraków: Światło-Życie 2003 s. 67-68.

¹¹⁴ Por. W. Nowak. *Liturgia Kościoła domowego*. „Roczniki Teologiczne” 50:2003 z. 8 s. 148; Tenże. *Rodzina – domowy Kościół jako podmiot i przedmiot liturgii Kościoła*. W: *Rodzina jako Kościół domowy* s. 265-280; zob. Czerwik. *Odnowa liturgii błogosławieństw* s. 82-83.

II. Rodzina jako przedmiot akcji liturgicznej: 1° gdy do niej adresowany jest obrzęd liturgiczny; 2° gdy niesie w sobie obraz i model rodziny chrześcijańskiej (w euchologii, w *preces* Liturgii Godzin, w różnych okolicznościach roku liturgicznego).

III. Pojęcie „liturgia Kościoła domowego” używane jest także w szerszym znaczeniu, niż wynikałoby to wprost z pojęcia „liturgii”. Jako „liturgię Kościoła domowego” ujmuje się często *per analogiam* różne formy pobożności ludowej o charakterze rodzinnym, formacji religijnej w rodzinie szczególnie odniesionej do roku liturgicznego, słowa Bożego i liturgii Kościoła. Takie-
mu nieprecyzyjnemu, ale bardzo szerokiemu łączeniu różnych form pobożności w rodzinie z pojęciem „liturgii Kościoła domowego” sprzyja wymóg korelacji pobożności ludowej z liturgią Kościoła – zarówno jako wzorca teologicznego, jak i szerokiego kontekstu *praeparatio ad liturgiam* w rodzinie¹¹⁵. Należy także zauważyć, że celebrowanie sakramentów odnoszących się do rodziny, w tym błogosławieństw, najczęściej przenika się z kultywaniem w rodzinie różnych form pobożności ludowej, np. używanie wody pobłogosławionej, błogosławienie matki przed i po urodzeniu dziecka, poświęcenie „gromnic” w Święto Ofiarowania Pańskiego¹¹⁶.

Tak zarysowana panorama błogosławieństw, obejmująca różne aspekty życia rodzinnego, zawarta w posoborowych obrzędach znajduje rezonans w środowiskach formacji rodzinnej (np. ruch Domowy Kościół) czy dzięki propozycjom zawartym w specjalnych opracowaniach, np. we wspomnianym wyżej, uzupełnianym i wznawianym kilkanaście razy *Rytuale rodzinnym*¹¹⁷. Mówiąc o znaczeniu błogosławieństw w formowaniu postaw życiowych Kościoła domowego, należy wskazać, że celebrowanie te uwidaczniają prawdę o udziale w kapłaństwie Chrystusa, stanowią szkołę wdzięczności, otwierają na wymiar ewangelizacyjny liturgii i czynią ją bliższą rodzinie. Na mocy sakramentu małżeństwa *Ecclesia domestica* stanowi wyróżnione miejsce celebrowania błogosławieństw¹¹⁸. Stanowią one domową liturgię Kościoła, w której szczególną funkcję kapłaństwa wspólnego spełniają małżonkowie¹¹⁹. Bło-

¹¹⁵ Por. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*. Poznań: Pallottinum 2003; zob. D. B r z e z i ń s k i. „Liturgia” i „nie-liturgia”: w poszukiwaniu kryteriów klasyfikacji. „Liturgia Sacra” 14:2008 nr 1 s. 69-82.

¹¹⁶ Por. *Dyrektorium* nr 120-123; 150.

¹¹⁷ Por. J. W y s o c k i. *Rytuał rodzinny*. Włocławek: Wyd. Duszpasterstwa Rolników 2003 (wyd. XII).

¹¹⁸ Por. N o w a k. *Zarys liturgii Kościoła domowego* s. 51-54.

¹¹⁹ Por. W. D a n i e l s k i. *Liturgia w życiu rodziny*. W: *Rytuał religijny w rodzinie*. Red. W. Piwowarski, W. Zdaniewicz. Warszawa–Poznań: Pallottinum 1988 s. 142-143; Cz. K r a k o - w i a k. *Funkcja kapłańska rodziny – liturgia domowa*. W: *Rodzina jako Kościół domowy* s. 258.

głosławieństwa proponowane w księgach liturgicznych mają względem pobożnych praktyk w rodzinie podwójny wymiar. Z jednej strony stanowią liturgiczny element weryfikacyjny dla rodzinnej pobożności pozaliturgicznej, z drugiej stanowią inspirację do szczególnego rozwoju tych jej form, które pogłębiają udział w nich członków rodziny. Błogosławieństwa stanowią szkołę właściwej formacji chrześcijańskiej¹²⁰. Stąd potrzeba nieustannej troski o piękno celebracji i nieustanną mistagogię w zakresie błogosławieństw¹²¹.

5. CELEBRACJA BŁOGOSŁAWIEŃSTW DROGĄ ODNOWY ŻYCIA WSPÓŁCZESNEJ RODZINY

Zarówno w opracowaniach świeckich, jak i powstałych w środowisku kościelnym wskazuje się na zagadnienia uchwytnie za pomocą analiz powstałych na płaszczyźnie nauk społecznych czy też przyrodniczych (*science*) i konsekwentnie proponuje się rozwiązania powstałe na tym gruncie i umocnione przesłanką wiary. Oczywiście nie należy kwestionować tej wiedzy i wypracowanych umiejętności. Zabiegi te są jednak często pozbawione oparcia na fundamencie życia Kościoła, jakim jest jego liturgia. Okazuje się, że wskazywanie w domu chrześcijańskich wartości przez rodziców, najlepsze homilie czy katechezy dotyczące rodziny nie wystarczą, jeśli liturgia Kościoła nie znajdzie swej naturalnej korelacji w życiu rodziny. Naprawdę bowiem skuteczne jest odwołanie się do doświadczenia wiary związanego z centrum życia Kościoła – jego źródła i szczytu, jaki stanowi liturgia.

Błogosławieństwa, które należy praktykować codziennie, stanowią permanentną szkołę uwielbienia Boga Stwórcy i Zbawiciela. Zarazem są wyrazem ukorzenia człowieka, który tylko doświadczając swej niewystarczalności, uczy się prosić Boga o dar błogosławieństwa. Ponieważ chrześcijaństwo jest religią pośrednictwa Wcielonego Syna Bożego, szafarzem błogosławieństwa staje się człowiek czy to z racji kapłaństwa hierarchicznego, czy też chrzcielnego, dających mu udział w kapłaństwie Chrystusa. W ten sposób wierzący stają się uczestnikami w liturgii Kościoła celem coraz owocniejszego w niej uczestnictwa poprzez udział czynny, pełny, pobożny, świadomy i wspólnotowy. Dlatego zagadnienie błogosławieństw należy widzieć w perspektywie współczesnych możliwości odnowy życia rodzinnego.

¹²⁰ Por. OBŁ 12; C z e r w i k. *Odnowa liturgii błogosławieństw* s. 94-95.

¹²¹ Por. K. K o n e c k i. *Błogosławieństwa w praktyce duszpasterskiej*. „Ateneum Kapłańskie” 152:2008 z. 3 s. 457-466.

Pogłębienie i upowszechnienie praktykowania błogosławieństw w Kościele domowym należy zaliczyć do najważniejszych podejmowanych dziś z różnych stron wysiłków, by ochronić rodzinę, małżeństwo, dzieci i młodzież przed laicyzacją.

BIBLIOGRAFIA

- Bla chnicki F.: Kościół jako wspólnota. Lublin: Wyd. Światło-Życie 1994.
- Cz erski J.: Biblijny sens „błogosławienia” Boga i człowieka. „Liturgia Sacra” 1:1995 nr 3-4 s. 33-52
- Cz erwik S.: Pojęcie liturgii według dokumentów reformy soborowej i nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego. W: Misterium liturgii w Katechizmie Kościoła Katolickiego. Red. J. Kopeć, H. Sobeczko. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologii UO 1995.
- Janicki J.: Sakramentalia i błogosławieństwa według nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego. W: Misterium liturgii w Katechizmie Kościoła Katolickiego. Red. J. Kopeć, H. Sobeczko. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologii UO 1995 s. 165.
- Konecki K.: Błogosławieństwa w praktyce duszpasterskiej. „Ateneum Kapłańskie” 152:2008 z. 3 s. 457-466.
- Krakowiak Cz.: Sakramentalia i błogosławieństwa w liturgii Kościoła. „Ateneum Kapłańskie” 152:2008 z. 3 s. 422-433.
- Kudasiewicz J.: Błogosławieństwo w Nowym Testamencie. „Roczniki Teologiczne” 45: 1998 z. 8 s. 147-165.
- Kulbacki P.: Liturgia w formacji człowieka ku wolności. Lublin: Wyd. Muzyczne POLI-HYMNIA 2013.
- Kunzler M.: Liturgia Kościoła. Przeł. L. Balter. Poznań: Pallottinum 1999.
- Nadolski B. Liturgika. T. 3: Sakramenty, sakramentalia. Poznań: Pallottinum 1991 (2012).
- Nowak W.: Zarys liturgii Kościoła domowego. Olsztyn: Wyższe Seminarium Duchowne Metropolii Warmińskiej „Hosianum” 2000.
- Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. T. 1-2. Katowice: Księgarnia św. Jacka 1994.
- Rituale Romanum. De Benedictionibus. Editio typica. Città del Vaticano 1984 (reimpr. 1993).
- Stencel E.: Obrzęd błogosławienia dzieci. „Roczniki Teologiczne” 45: 1998 z. 8 s. 357-366.
- Wysocki J.: Rytuał rodzinny. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne 1982.

LITURGIA BŁOGOSŁAWIEŃSTW W SŁUŻBIE RODZINY

Streszczenie

Odnowa liturgii przez Sobór Watykański II dotyczyła przede wszystkim jej istoty. Określenie liturgii jako spełniania kapłaństwa Chrystusa w celu uświęcenia ludu Bożego i składania kultu Ojcu nosło daleko idące konsekwencje dla życia wierzących. Wyakcentowanie przez Sobór uświęcającego celu liturgii, jak i powiązanie jej z kapłaństwem powszechnym ukazało wiernych świeckich jako aktywnych uczestników liturgii, a przemianę ich życia jako jej cel. Obok liturgii

sakramentalnej dotyczy to także sakramentaliów, a w nich błogosławieństw sprawowanych w rodzinie – Kościele domowym. Odnowiona struktura *Księgi błogosławieństw* ukazuje je jako czynność liturgiczną Kościoła, w której odbija się nie tylko życie całej wspólnoty eklezjalnej, ale także wspólnoty rodzinnej. Tematyka błogosławieństw często łączy się z życiem małżeńskim i rodzinnym. Dotyczy to przeżywanych w rodzinie wydarzeń, czasu roku liturgicznego, ale także miejsc życia rodziny. Ważnym zagadnieniem jest także problem szafarzy błogosławieństw sprawowanych w rodzinie, wśród których jest także miejsce dla szafarzy świeckich. Praktyka błogosławieństw w rodzinie nie odbiera znaczenia liturgii sprawowanej we wspólnocie parafialnej czy diecezjalnej. Przyczynia się ona do szerokiego postrzegania liturgii Kościoła, a także do większej jeszcze świadomości kapłaństwa wypływającego z chrztu świętego.

Słowa kluczowe: błogosławieństwo, liturgia, rodzina, Kościół domowy.